



Taiscéalaíocht agus Smaointeoireacht

Téama: Taiscéalaíocht agus Smaointeoireacht

Is éard atá i gceist leis an téama *Taiscéalaíocht agus Smaointeoireacht* ná cuidiú le leanaí brí a bhaint as rudaí, áiteanna agus daoine atá sa saol trí idirghníomhú le daoine eile, súgradh leo, iniúchadh, ceistiú, agus trí smaointe a fhoirmiú, a thástáil agus a thabhairt chun míneadais.

Baineann leanaí úsáid as a gcéadfaí, as a n-intinní agus as a gcoirp chun na nithe a fheiceann siad, a bhraitheann siad agus a bhfaigheann siad taithí orthu sa saol mórthimpeall orthu a thuiscint. Bailíonn siad eolas agus forbraíonn siad scileanna nua, amhail scileanna smaointeoireachta. Foirmíonn siad smaointe agus teoiricí agus baineann siad triail astu. Tugann siad a gcuid smaointe chun míneadais ach a dtimpeallacht a iniúchadh agus trí idirghníomhú le daoine fásta agus le leanaí eile agus cumarsáid a dhéanamh leo. Tarlaíonn a fhormhór de seo trí shúgradh agus trí eispéiris eile a chuidíonn le leanaí bheith cruthaitheach, dul san amhantar agus trí fhionnachtana a dhéanamh. De réir mar a fhoghlaimíonn siad déanann siad a dteoiricí a thástáil athuair agus cuireann siad na teoiricí sin in oiriúint chun na fionnachtana agus na heispéiris nua a chur san áireamh.

Le linn na luath-óige forbraíonn formhór na leanaí go fisiceach agus go cognaíoch ach an timpeallacht a iniúchadh, cé go bhfuil roinnt leanaí faoi mhíchumas agus mar sin bíonn sé níos deacra é seo a bhaint amach. Chomh maith le heolas a fháil agus scileanna a fhorbairt, is gá go mbeadh dearcadh dearfach ag leanaí i leith na foghlama. Tá dúil acu ó dhúchas eolas a fháil ar an domhan. Féadfaidh an duine fásta an fhorbairt a chothú trí ghníomhaíochtaí a phleanáil dóibh agus is féidir leo ansin rath a bheith orthu mar fhoghlaimoirí. Is éard atá i gceist leis seo ná gníomhaíochtaí a phleanáil atá in oiriúint do riachtanais na leanaí indibhidiúla agus a chruthaíonn gaol idir a n-eispéiris agus a spéiseanna agus ag an am céanna a thugann dúshlán dóibh cur leis an eolas, a scileanna a thabhairt chun míneadais agus fadhbanna a réiteach i dteannta a chéile.

Tábla 4: Aidhmeanna agus spriocanna foghlama go Taiscéalaíocht agus Smaointeoireacht

Taiscéalaíocht agus Smaointeoireacht	
Aidhmeanna	Spriocanna foghlama
<p>Aidhm 1 Foghlaiméoidh leanaí faoin domhan ina dtimpeall agus gheobhaidh tuiscint air.</p>	<p>I gcomhpháirt leis an duine fásta déanfaidh leanaí na nithe seo a leanas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. glacfaidh siad páirt ina dtimpeallacht, déanfaidh iniúchadh agus tástáil ar an timpeallacht sin agus úsáidfidh scileanna nua fisiceacha chun nithe agus ábhair a láimhseáil 2. cuirfidh siad lena dtuiscint orthu féin agus ar dhaoine eile ina bpobal 3. tuigfidh siad go bhfuil athrú ina chuid den saol 4. foghlaiméoidh siad níos mó faoin dúlra maille lena ghnéithe, a ábhair, a ainmhithe, agus a phlandaí, agus faoin bhfreagracht atá orthusan mar chúramóirí na timpeallachta 5. gheobhaidh siad tuiscint ar am, ar chruthanna, spás agus suíomh 6. gheobhaidh siad tuiscint ar choincheapa amhail meaitseáil, rudaí a chur i gcomparáid, rud a chur in ord, sórtáil, toise, meáchan, airde, fad, toilleadh, agus airgead, ar bhealach taitneamhach suntasach
<p>Aidhm 2 Forbróidh leanaí scileanna agus straitéisí agus úsáidfidh iad le haghaidh na breathnadóireachta, an cheistiúcháin, an iniúchta, na tuisceana, na hidirbheartaíochta, agus chun fadhbanna a réiteach, agus samhlóidh siad iad féin ina dtaiscéalaithe agus ina smaointeoirí.</p>	<p>I gcomhpháirt leis an duine fásta déanfaidh leanaí na nithe seo a leanas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. aithneoidh pátrúin agus aithneoidh gaol idir foghlaim nua agus an méid atá ar eolas acu cheana féin 2. baileoidh siad eolas ó fhoinse éagsúla ag baint úsáide as a scileanna cognaíocha, fisiceacha agus sóisialta agus úsáidfidh siad an t-eolas sin 3. bainfidh siad úsáid as a dtaithí agus a gcuid eolais chun teoiricí atá i bhfeidhm a iniúchadh agus a fhorbairt - teoiricí faoin gcaoi a n-oibríonn an domhan, agus machnamh ar na cúiseanna a bhfoghlaimíonn siad faoi rudaí agus an chaoi a ndéanann siad amhlaidh 4. léireoidh siad a gcumas réasúnaíochta, idirbheartaíochta agus smaointeoireachta loighciúla 5. déanfaidh siad comhoibriú le daoine eile chun spéiseanna a roinnt agus fadhbanna a réiteach go féinmhuineach 6. bainfidh siad úsáid as a gcruthaitheacht agus a samhlaíocht chun smaoinemh ar bhealaí nua chun fadhbanna a réiteach
<p>Aidhm 3 Déanfaidh leanaí iniúchadh ar bhealaí nua chun smaointe, mothúcháin, míreanna agus gníomhartha a chur i láthair trí shiombailí.</p>	<p>I gcomhpháirt leis an duine fásta déanfaidh leanaí na nithe seo a leanas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. déanfaidh siad marcanna agus bainfidh úsáid as líníocht, péintéireacht agus samhail-dhéantús chun nithe, imeachtaí agus smaointe a thaifead 2. gheobhaidh siad taithí ar shiombailí (pictiúir, uimhreacha, litreacha agus focail) agus aithneoidh siad an gaol atá acu leis na nithe a léiríonn siad 3. cuirfear lena bhfeasacht ar shiombailí éagsúla (pictiúir, cló, uimhreacha) a úsáidtear chun cumarsáid a dhéanamh agus bainfidh úsáid astu ar bhealach taitneamhach suntasach a chuideoidh leo ina dhiaidh sin léamh agus scríobh 4. cuirfidh mothúcháin agus smaointe in iúl trí thobchumadh, gluaiseacht, súgradh, caint, scríobh, scéalaíocht, ceol agus ealaín 5. bainfidh siad úsáid as litreacha, focail, abairtí, uimhreacha, comharthaí, pictiúir, dathanna agus cruthanna chun eolas a thabhairt agus a thaifead, chun cur síos a dhéanamh agus chun brí a bhaint as a n-eispéiris agus as eispéiris daoine eile 6. bainfidh úsáid as leabhair agus TFC (bogearraí agus an t-idirlíon) mar ábhar spraoi agus mar fhoinse eolais
<p>Aidhm 4 Beidh dearcadh dearfach ag leanaí i leith na foghlama agus forbróidh siad meonta amhail fiosracht, spraoi, dianseasmhacht, féinmhuinín, seiftiúlacht agus dul san amhantar.</p>	<p>I gcomhpháirt leis an duine fásta déanfaidh leanaí na nithe seo a leanas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. cuirfidh siad lena bhféinmhuinín ó thaobh rudaí a dhéanamh dóibh féin agus do dhaoine eile 2. rachaidh siad i ngleic le dúshlán agus déileálfadh le nithe a chuireann bac orthu 3. glacfaidh siad cinntí agus cuirfidh leis an méid freagrachta a ghlacann siad as a gcuid foghlama 4. beidh muinín acu as a smaointe agus as a gceisteanna, go n-éistfead leo agus nach ndéanfar beag díobh 5. forbróidh siad scileanna smaointeoireachta d'ord níos airde amhail réiteach fadhbanna, nithe a thuar, anailísiú, ceistiú agus seasamh le cinntí 6. feidhmeoidh siad ar a bhfiosracht, rachaidh siad san amhantar agus beidh siad oscailte do smaointe nua agus d'éiginnteacht.

Deiseanna foghlama samplacha

Leanaí óga

Déanfaidh an duine fásta na nithe seo a leanas:

- cothóidh sé/sí caidreamh fáilteach muiníneach le leanaí óga trí **shúgradh agus iniúchadh:**
 - bainfidh sé/sí an leas is fearr as deiseanna a bhíonn ag an duine fásta idirghníomhú leis an leanbh óg (breathnú sula n-idirghníomhaítear), le linn súgartha agus taiscéaladh céadfaíoch
 - bainfidh sé/sí amach cothromaíocht idir spreagthaí an duine fásta agus spreagthaí an linbh óig ionas gur idirghníomhú suntasach atá ann, agus ligfidh sé/sí don leanbh óg é seo a threorú ar bhonn rialta
 - díreoidh sé/sí aird an linbh ar mhír nó ar dhuine ar leith, mar shampla pointeáil i dtreo ní éigin
 - athdhearbhóidh sé/sí taiscéaladh agus fionnachtana an linbh, mar shampla súile a leathnú, bualadh bos, cur síos ar a bhfuil déanta ag an leanbh óg, a bhfuil bainte amach ag an leanbh óg a chur in iúl do dhuine fásta nó do leanbh eile
- cuirfidh sé/sí deiseanna ar fáil do leanaí óga chun a **scileanna fisiceacha** agus **a bhfeasacht ar spásúlacht** a fhorbairt :
 - cuirfidh sé/sí nithe as síneadh láimhe an linbh óig agus mar seo beidh ar an leanbh óg gluaiseacht chun teacht air
 - cuirfidh sé/sí dromchlaí agus nithe slán sábháilte ar fáil (bréagáin, troscán) ar féidir leis an leanbh óg greim a bhreith orthu, seasamh ina gcoinne, nó iad féin a tharraingt aníos leo
 - spreagfaidh sé/sí na leanaí óga le bheith ag lámhacán, ag ardú, ag sleamhnú, ag siúl, ag dreapadh isteach, ar, timpeall, faoi agus trí rudaí
 - tabharfaidh sé/sí bréagáin agus nithe do leanaí óga, amhail liathróidí, málaí suí, míreanna a dhéanann cleatráil, caisil, sorcóirí ar thoisí éagsúla, boscaí ar chruthanna agus dathanna éagsúla chun iniúchadh agus fionnachtana a dhéanamh
- cruthóidh sé/sí deiseanna do leanaí óga dul i dtaithe ar **chúis agus éifeacht:**
 - cuideoidh sé/sí le leanaí óga a fheiceáil céard a tharlaíonn nuair a imríonn siad le bréagáin agus nithe a bhíonn mórthimpeall orthu gach lá amhail seanra, potaí, spúinsí, liathróidí boga agus eochracha ar bhealaí éagsúla, trí iad a bhrath, a chroith, a bhrú, a rollú, a chaitheamh, a phiocadh agus bréagán a thabhairt ar ais de réir mar a chaitheann an leanbh ar an talamh é go dtí go n-éireoidh an leanbh bréan den chluiche sin
 - cuirfidh sé/sí míreanna rothaí agus bréagáin ar fáil do leanaí óga ar féidir leo iad a bhrú agus a tharraingt ar dhromchlaí éagsúla



- cuirfidh sé/sí deiseanna ar fáil don **taiscéalaíocht chéadfaíoch** a chuideoidh le leanaí óga smaoineamh ar an gcaoi a n-oibríonn an domhan:
 - cruthóidh sé/sí deiseanna do leanaí óga taithí a fháil ar radhairc, fuaimeanna, bólaí, blas, gluaiseachta, uigeachtaí agus teochtaí lasmuigh agus laistigh, ach íogaire na leanaí óga ina leith seo a chur san áireamh
 - déanfaidh sé/sí spás a phleanáil áit ar féidir le leanaí óga gluaiseacht, iniúchadh agus a lámh a chur ar rudaí
 - cuirfidh sé/sí nithe sábháilte nádúrtha ar fáil le haghaidh súgradh taiscéalaíoch, mar shampla ciseán nithe (ina mbeadh sliogáin, olann agus spúnóga adhmaid), uisce le stealladh, gaineamh, féar le bheith ag suí air

- rachaidh sé/sí i bhfolach chun coincheap **buaine rudaí** (a thuiscint go bhfuil rudaí fós ann nuair nach féidir leo iad a fheiceáil) a léiriú don leanbh óg:
 - cuirfidh sé/sí bréagán is maith leis an leanbh óg faoi thuáille agus an leanbh óg ag breathnú ar a bhfuil ag tarlú agus iarrfaidh ar an leanbh óg an bréagán a aimsiú, mar shampla, *Ní fheadair...cá bhfuil sé imithe. An bhfuil fhios agatsa a Chaitlín?*
 - breathnóidh ar leabhair flapáil leis na leanaí óga
 - lorgóidh rudaí i dteannta na leanaí óga: *Ní fheadair cá bhfuil do theidí, a Phachie? Féachaimis faoin gliabhán. Níl sé ansin, b'fhéidir go bhfuil sé sa chistin. An bhfaca tusa é in aon áit?*

- cuirfidh sé/sí deiseanna ar fáil le haghaidh **gach linbh óig** le bheith ag **súgradh agus ag iniúchadh**:
 - cuirfidh sé/sí nithe in áit ar féidir leis na leanaí óga greim a bhreith orthu
 - spreagfaidh na leanaí a bhfuil lagú radhairc orthu a bheith ag taiscéaladh ag baint úsáide as tadhall agus as fuaim
 - iarrfaidh ar na leanaí níos sine páirt a ghlacadh leo i súgradh samhlaíoch agus freagróidh dá dtionscnaimh, amhail ól samhlaíoch ó chupán folamh, lámhacán i ndiaidh na leanaí óga ar an urlár, labhairt isteach i bhfón póca bréige, pota a chorráil le spúnóg adhmaid
 - cinnteoidh se sé/sí gur féidir leis na leanaí óga a bhfuil lagú éisteachta orthu céard atá ag tarlú a fheiscint agus gur féidir leo aghaidh na ndaoine atá ag labhairt a fheiceáil
 - úsáidfídh sé/sí blaincíd chun cuidiú le leanaí óga a bhfuil lagú gluaiseachta orthu casadh timpeall
 - úsáidfídh sé/sí uimhreacha i ngnáthaimh laethúla, mar shampla dhá stoca a chur orthu, ól ó bhuidéal amháin, gluaiseacht ar cheithre roth ar bhugaí nó bréagán a bhrú.



Mamailínigh

Déanfaidh an duine fásta na nithe seo a leanas

- spreagfaidh sé/sí leanaí óga chun **gníomhaíochta fisicí** agus forbróidh a **dtuiscint ar spás**:
 - socróidh sé/sí boscaí, cúisíní agus nithe eile sábháilte chomh maith le frámaí dreapadóireachta don leanbh ar féidir leis lámhacán faoina bhun, os a chion, timpeall air, taobh thiar de, ar a bharr, in aice leis agus os a chomhair

- spreagfaidh sé/sí na mamailínigh le bheith níos sciliúla ag gníomhaíochtaí amhail rith, léimneach, léimneach ar leathchois, rothar trianach a thiomáint, gluaiseacht i dtreo daoine agus rudaí agus gluaiseacht an treo eile
 - cuideoidh sé/sí le mamailínigh suíomh rudaí a thabhairt faoi deara, rudaí a atheagrú, agus breathnú orthu ó dhearcadh éagsúil
 - spreagfaidh sé/sí mamailínigh le bheith ag súgradh le brící tógála, le puzail shimplí, le nithe a luíonn lena chéile agus a scarann óna chéile, nithe a líonann agus a fholmhaíonn, nithe a chúlaíonn agus théann chun tosaigh cosúil le tarracoír nó rothar trianach
 - cruthóidh sé/sí deiseanna do mhamailínigh taiscéaladh, agus fionnachtana a dhéanamh go neamhspleách ar dhaoine fásta, ag baint úsáide as gnáthrudáí ar nós spól, claibíní prócaí, cannaí, stopallán, tiúb cairtchlár, cnaipí móra, buaircíní, sliogán agus giobóg éadaí
- cuideoidh sé/sí le mamailínigh **taithí a fháil ar an saol mórthimpeall orthu:**
 - spreagfaidh sé/sí mamailínigh le bheith ag súgradh le hábhair nádúrtha amhail gaineamh, uisce, clocha, duilleoga agus dearcáin
 - díreoidh sé/sí a n-aird ar airíonna fisiceacha na míre, cosúil leis an dath, an uigeacht, an toise agus an cruth
 - eagróidh sé/sí turais le haghaidh na mamailíneach le grúpaí meánmhéide de leanaí, mar shampla siúlóid sa choill, bia a thabhairt do na lachain san abhainn, cuairt a thabhairt ar fheirm áitiúil chun bia a thabhairt do na laonna agus uibheacha a bhailiú, uisce a stealladh i locháiníní lena mbuataisí agus lena n-éadaí báistí, agus iad a spreagadh le bheith ag labhairt faoi na heispéiris seo
 - labhróidh sé/sí le mamailínigh faoi dhaoine a mbuaileann siad leo ina bpobal agus faoi na nithe a dhéanann na daoine sin, mar shampla, tiománaí an bhus, an gruagaire, An Lucht Siúil, an cúntóir sa siopa, daoine ó phobail nua, an leabharlannaí, an tOifigeach Leasa Pobail
 - tacóidh sé/sí le mamailínigh agus iad ag **déanamh teoiricí** faoin gcaoi a n-oibríonn rudaí, agus sa tuiscint atá acu ar **chúis agus éifeacht:**
 - cuirfidh sé/sí míreanna agus ábhair ar fáil a spreagfaidh an mamailíneach chun iniúchta, mar shampla taithí luath a fháil ar mhaighnéid agus ar lionsaí formhéadúcháin, taithí a fháil ar an tionchar a bhíonn ag uisce ar ábhair éagsúla, gaineamh, clocha, páipéar, ithir agus oighear san áireamh
 - tabharfaidh sé/sí deiseanna do mhamailínigh tascanna laethúla a dhéanamh, cosúil le nithe a chur i mála, potaí péinte a ní, scuabadh leis an scuab, cófra a fholmhú agus a chur in eagar, uisce a dhoirteadh isteach i gcupáin
 - cuideoidh sé/sí leis na mamailínigh tuiscint a fháil ar choincheapa amhail **tomhas** (meáchan, airde, toirt, airgead agus am):
 - spreagfaidh sé/sí na mamailínigh le cuimhneamh ar nithe agus ar imeachtaí agus athmhachnamh a dhéanamh orthu, agus caint faoi nithe atá le tarlú amach anseo, agus scileanna pleanála agus tuartha a fhorbairt, mar shampla, ***A luaithe is a thiocthaidh do dheirfiúr abhaile ón scoil, rachaimid chuig an gclós súgartha. Céard a dhéanfaidh tú tar éis duit críoch a chur le tógáil na loinge?***

- cuirfidh sé/sí airgead bréige ar fáil don neachtlan nó don ollmhargadh mar chuid den súgradh samhlaíoch
 - tabharfaidh sé/sí deiseanna do na mamailínigh rudaí a cheannach mar chuid de thuras chuig siopa áitiúil
 - cuirfidh sé/sí frapaí agus bréagáin ar fáil a chuideoidh leis na mamailínigh a mheas cé chomh hard agus chomh fada is atá rud, cé chomh trom is atá rud, nó cá mhéad a rachaidh isteach i soitheach, mar shampla scálaí meáchain le haghaidh leanbh nuabhairthe san ospidéal, rialóirí agus téip tomhais chun droichead a thógáil nó chun cairpéad nó urláir adhmaid a leagan síos, uaireadóirí agus stopchloig chun rás a amú, feadóg a shéideadh ag leath-am, cupáin, crúiscíní, citil, buidéal, potaí, criathair, spúnóga agus liacha le nithe a dhoirteadh, a fholmhú, a líonadh, a aistriú agus a chur i gcomparáid lena chéile
- **cuideoidh sé/sí le mamailínigh tuiscint a fháil ar phróiseas an athraithe:**
 - déanfaidh sé/sí ceiliúradh ar a bhfuil bainte amach ag mamailínigh de réir mar a dhéanfaidh siad rudaí nua, agus labhróidh faoin athrú seo leo
 - cuideoidh sé/sí le mamailínigh síolta a cur, bláthanna agus glasraí a fhás, iad a bhaint agus iad a úsáid
 - beidh peata ann agus ligfidh sé/sí do na mamailínigh freagracht a ghlacadh as aire a thabhairt don pheata sin
 - díreoidh sé/sí aird na mamailíneach ar athruithe ar an aimsir i rith an lae, agus ó lá go lá
 - cinnteoidh sé/sí go mbeidh na mamailínigh páirteach i mbácáil agus pléifidh leo an t-athrú a thagann ar na comhábhair, mar shampla im nó seacláid ag leá, géarú bainne, taos ag éirí, crústa ag teacht ar shudóg
 - cuirfidh sé/sí ceisteanna agus cuirfidh barúlacha in iúl maidir le céard a tharlóidh agus cén fáth: **Céard a thiomáineann timpeall an muileann gaoithe? Cén chaoi ar féidir leat é a dhéanamh níos tapúla? Ní fheadair cén fáth ar leáigh an t-uachtar reoite a bhí lasmuigh?**
 - **spreagfaidh sé/sí na mamailínigh le ham a chaitheamh le rud ar spéis leo é:**
 - tabharfaidh sé/sí am agus spás do na mamailínigh, laistigh agus lasmuigh ar an, chun tacú lena bhfoghlaím trí iniúchadh a dhéanamh ar rud nó ar áit ar spéis leo é/í
 - cuirfidh sé/sí a lán ábhar, rudaí, áiteanna le dul i bhfolach, pluaiséanna, agus caochóga éagsúla ar fáil dóibh le bheith á n-iniúchadh agus le heolas a fháil orthu
 - léireoidh sé/sí spéis san iniúchadh atá ar siúl acu trí bheith páirteach, labhairt leo, grianghraif a ghlacadh agus taifeadadh físeáin a dhéanamh agus úsáid a bhaint astu seo uile chun a gcuid oibre agus a bhfuil bainte amach acu a athdhearbhú
 - cuideoidh sé/sí le mamailínigh a dtionscadail a roinnt le leanaí agus le daoine fásta eile sa suíomh, agus lena dtuismitheoirí, mar shampla fiafraí díobh ar mhaith leo taispeáint do Mham nó do Dhaid nó do dheirfiúr nó deartháir leo céard a bhí ar siúl acu



- cuirfidh sé/sí deiseanna ar fáil do mhamailínigh chun rudaí **a chur i gcomparáid, a shórtáil, a chatagóiriú, agus a chur in ord:**
 - spreagfaidh sé/sí mamailínigh le péirí a aimsiú i measc míreanna a úsáidtear gach lá, mar shampla péirí stocaí nó bróg
 - cuirfidh sé/sí nithe ar fáil do mhamailínigh agus iarrfaidh orthu sampla eile de gach ceann a aimsiú
 - cuideoidh sé/sí leis na mamailínigh éadaí a mheaitseáil le bábóga móra agus beaga
 - díreoidh sé/sí aird na mamailíneach ar ‘theanga na dtoisí’ i scéalta, mar shampla beag, meánmhéid agus mór i scéal *Goldilocks agus na Trí Bhéar*
 - cuirfidh sé/sí bréagáin sórtála ar fáil amhail nithe a channann nó a théann isteach ina chéile, mar shampla boscaí neadaithe nó sórtálaithe cruthanna
 - iarrfaidh sé/sí ar mhamailínigh duilleoga éagsúla a aimsiú agus iad a shórtáil de réir a gcruthanna nó a ndathanna san fhómhar, torthaí a shórtáil de réir ‘le síolta, le clocha, gan síolta, gan chlocha’ nó éadaí Sam (puipéad an ranga) a shórtáil don gheimhreadh agus don samhradh
 - díreoidh sé/sí aird na mamailíneach ar na saintréithe a bhaineann leo a dhéanann iad éagsúil le daoine eile, mar shampla iarraidh orthu iad féin a chur in ord de réir airde, toisí éagsúla bróg a chur ar fáil dóibh don siopa bróg agus boscaí comhfhreagracha chun na bróga a chur isteach iontu
 - cuideoidh sé/sí leis na mamailínigh rudaí a roinnt lena chéile, mar shampla duilleog leitise a thabhairt do gach drúchtín sa ghairdín, pióg láibe a thabhairt do gach cuairteoir sa chistin, ticéad a thabhairt do gach paisinéir ar an Luas

- díreoidh sé/sí aird na mamailíneach ar úsáid **pictiúr, uimhreacha agus focal clóite sa timpeallacht agus le linn a súgartha:**
 - díreoidh sé/sí aird ar fhocail agus ar uimhreacha i suíomhanna laethúla, mar shampla, *Sin an t-íogart a thaitníonn leatsa, tá pictiúr de shú talún air. Ciallaíonn an solas glas go bhfuil cead an bóthar a thrasnú anois. Sin ár mbus, an bhfeiceann tú uimhir 3 ar a thosach? Cad é uimhir an veain píotsa? Is é 275 uimhir m’fhóin phóca, an gcuirfeá glaoch orm? Cén toise bróg ar mhaith leat a thriail i mo shiopa bróg?*
 - bainfidh sé/sí úsáid as scéalta, amhráin, rannta agus cluichí méire chun cuidiú leis na leanaí tuiscint a fháil ar uimhreacha agus ar fhocail
 - cruthóidh sé/sí cluichí le huimhreacha agus cartáí uimhreach ar féidir iad a bhrath, agus taispeánfaidh leabhair le huimhreacha orthu le haghaidh na mamailíneach níos sine



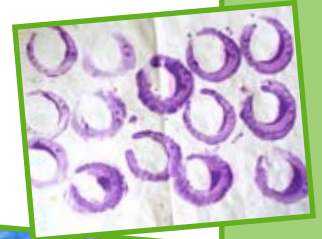
Leanaí

Déanfaidh an duine fásta na nithe seo a leanas

- cuideoidh sé/sí le leanaí a **scileanna fisiceacha** a fhorbairt:
 - spreagfaidh sé/sí leanaí le húsáid a bhaint as a scileanna mórluaile amhail cothromú, rothaíocht le cobhsaitheoirí agus gan chobhsaitheoirí, léimneach ar leathchois, léimneach, rith, preabadh, bac-chúrsa a chríochnú, cluichí a imirt le rialacha amhail cispheil, tag-rugbaí agus uni-haca, nó paraisiút (iarracht liathróid

a phreabadh thar imeall bhráillín a bhfuil greim láimhe ag baill an dá fhoireann uirthi)

- cruthóidh sé/sí deiseanna le húsáid a bhaint as málaí suí, as liathróidí, as slacáin, as fonsaí, raicéid, rópaí scipeála agus trealamh mór súgartha amhail sleamhnáin agus frámaí dreapadóireachta
- cuirfidh sé/sí deiseanna ar fáil taithí a fháil ar úsáid scileanna mínluaile trí ghníomhaíochtaí ina bhfuil leanaí ag piocadh suas rudaí agus á gcur isteach i rudaí eile, mar shampla cnaipí agus sipeanna a oscailt agus a dhúnadh, míreanna mearaí a dhéanamh, ag fuáil, oibriú le coirníní agus tógáil le bréagáin bheaga tógála



■ cuirfidh sé/sí leis an **eolas atá ag leanaí ar an domhan:**

- cuideoidh sé/sí le leanaí nithe agus ábhair ón dúlra a bhailiú, a shórtáil agus a eagrú, mar shampla sliogáin, clocha, síolta, bláthanna
- labhróidh le leanaí faoi phátrúin agus faoi fhuaimneanna sa timpeallacht nádúrtha, mar shampla fuaim na báistí, fuaimeanna a dhéanann ainmhithe, fuaimeanna tráchta
- tabharfaidh sampla de mheas a bheith ag an duine ar an timpeallacht agus spreagfaidh na leanaí le déanamh amhlaidh, mar shampla bruscar a shórtáil sa bhosca bruscair, carn muirín a dhéanamh, soilse agus sconnaí a mhúchadh, feadáin chairtchláir, soithí plaisteacha agus pacáistiú a úsáid d'ealaín agus do thógáil
- tabharfaidh sé/sí leanaí ar thurais, mar shampla chuig feirm oscailte chun scéal an bhainne a fhoghlaim, chun ionad tarrthála ainmhithe chun fháil amach faoi aire a thabhairt d'ainmhithe
- tabharfaidh sé/sí treoracha do leanaí chun rud éigin a aimsiú
- breacfaidh sé/sí síos cinn scribe laethanta saoire na leanaí ar chruinneog, agus déanfaidh iniúchadh ar na modhanna iompair a d'úsáid siad agus conas a d'úsáid siad iad
- léireoidh sé/sí conas léarscáileanna a úsáid agus cuideoidh le leanaí a léarscáileanna féin a chruthú d'áiteanna laistigh agus lasmuigh
- úsáidfídh sé/sí léarscáil den limistéir laistigh agus lasmuigh agus tabharfaidh freagracht do gach leanbh as limistéar éagsúil súgartha
- déanfaidh turgnaimh chun domhantarraingt a léiriú, mar shampla liathróid ag cur ag rith síos planc, uillinn a athrú agus a fheiceáil céard a tharlaíonn, fháil amach cibé acu an snámhann nithe ar uisce nó an dtiteann siad go tóin poill, úsáid a bhaint as maighnéid le hábhair agus ábhair éagsúla a thástáil chun a fháil amach an bhfuil siad aimsirdhíonach agus trédhearcach le go ndéanfaí scáth báistí nó speaclaí díobh
- spreagfaidh sé/sí iad chun smaointe a thástáil agus dul san amhantar, mar shampla ceisteanna mar seo a chur, **Cad a tharlódh dá ...?**

■ spreagfaidh sé/sí leanaí le bheith páirteach i **dtionscadail** a chuideodh leo iniúchadh a dhéanamh ar thopaic ar spéis leo é, nó eispéireas a thaitin go mór leo:

- tabharfaidh sé/sí spás do leanaí laistigh agus lasmuigh chun cuidiú lena bhfoghlaim trína dtionscadail féin
- cuirfidh sé/sí a lán ábhar, leabhar agus frapaí ar fáil do leanaí le húsáid ina dtionscadail

- léireoidh sé/sí spéis ina dtionscadail trí páirt a ghlacadh i roinnt tascanna, caint le leanaí, grianghraif a thógáil agus taifeadadh físeáin a dhéanamh agus úsáid a bhaint astu seo chun obair, iarrachtaí agus a bhfuil bainte amach ag na leanaí a athdhearbhú
 - cuideoidh sé/sí leis na leanaí a dtionscadail a roinnt le leanaí agus le daoine fásta eile sa suíomh, mar shampla trí iarraidh orthu rudaí a chur ar taispeáint
- spreagfaidh sé/sí leanaí le **smaoineamh domhain** a dhéanamh ar rudaí trí theicníní plé a úsáid, éisteacht go cúramach leo agus tógáil ar a bhfuil ar eolas acu:
 - úsáidfídh sé/sí gnátheispéiris, scéalta agus grianghraif chun plé a spreagadh - plé ar féidir leis an tsamhlaíocht a thiomáint, mar shampla grianghraf de dhá theidí ag suí ar bharr cnoic ag breathnú síos, an peata san aerfort lena chás saoire, scéal faoi ainmhí a d'éalaigh ón sú
 - cuirfidh sé/sí ceisteanna oscailte, mar shampla, *Sa scéal, céard é an chéad rud eile a rinne Mánuis? Céard a dhéanfása? Céard a tharlódh, i do thuairim, dá... Céard a cheapann tú? Conas a chuirfidimid seo ina sheasamh?*
 - déanfaidh sé/sí ráitis oscailte, mar shampla, *Ní fheadair céard a dhéanann Daidí na Nollag i rith an tsamhaidh. Ba mhaith liom bheith i scannán...*
 - spreagfaidh sé/sí na leanaí le húsáid a bhaint as acmhainní éagsúla chun eolas a bhailiú, mar shampla, *Féachaimis ar an leabhar seo nó ar an ríomhaire agus gheobhaimid amach tuilleadh eolais... Ní fheadair an mbeadh a fhios ag do Mhamó i dtaobh... Cár chuala tú faoi... roimhe seo?*
 - bainfidh sé/sí úsáid as eispéiris súgartha agus fíorshaoil chun nithe a **rangú, a chur i sraith, a shórtáil, a mheaitseáil, a chuardach agus chun pátrúin agus cruthanna a dhéanamh**:
 - déanfaidh sé/sí gníomhaíochtaí a phleanáil ina ndéanfaidh leanaí nithe a ordú agus teanga a úsáid le céimeanna comparáide a léiriú - mór/níos mó/is mó, ard/níos airde/is airde, leathan/níos leithne/is leithne
 - déanfaidh sé/sí iniúchadh ar rudaí sa ghairdín agus déanfaidh iad a rangú - garbh/mín, tiubh/tanaí, ard/íseal agus dorcha/geal
 - déanfaidh sé/sí iniúchadh ar bhlasanna agus ar uigeachtaí glasraí agus torthaí sa ghairdín nó a ceannaíodh sa siopa agus déanfaidh iad a rangú, mar shampla milis/searbh, briosc/bog
 - spreagfaidh sé/sí leanaí le smaoineamh ar mhéideanna, ar dhathanna agus ar chruthanna, mar shampla, *An féidir linn an t-úll a roinnt ina chodanna ionas go bhfaighidh gach duine an méid céanna? An féidir leat na cupáin ghorma go léir a chur ar an mbord seo a agus na cinn bhuí ar an mbord sin? Cá mhéad cathaoir an dóigh leat is gá le haghaidh na bpaisinéirí ar an mbus? Ní théann an píosa seo isteach sa spás. Measaim go bhfuil sé rómhór. An féidir leat píosa níos lú a fháil?*
 - spreagfaidh sé/sí leanaí le tuiscint a fháil ar **thomhais** (méachan, airde, toirt, airgead, am):
 - Díreoidh aird na leanaí ar am ag baint úsáide as clog mór, mar shampla 11:00 ar an gclog agus é seo a leanas a rá leis na leanaí, *Roghnoimid ár scéal agus léifimid é ar chairpéad na scéalaíochta ag 11 a' chlog.*



- úsáidfidh sé/sí 'teanga an ama', mar shampla labhairt faoina ndearna na leanaí agus iad a spreagadh lena ngníomhartha agus imeachtaí a chur in ord *Níomar na clocha agus d'fhógamar iad faoin ngrian. Ansin phéinteálamar aghaidheanna orthu. Táimid chun lámha agus cosa a chur orthu amárach mar nach féidir leo aon ní a dhéanamh gan lámha ná cosa!*
 - cuirfidh sé/sí airgead bréige ar fáil sa siopa torthaí agus glasraí agus cuideoidh leis na leanaí praghasliosta a dhéanamh
 - oibreoidh sé/sí leis na leanaí chun orduithe a líonadh, íoc astu agus iad a sholáthar do na custaiméirí
 - imreoidh sé/sí cluichí leis na leanaí mar a samhlóidh siad go bhfuil siad ag tabhairt cuairte ar an mbanc agus ag malartú boinn airgid le haghaidh boinn airgid eile, mar shampla bonn airgid 2c le haghaidh dhá bhonn airgid 1c, nó bonn airgid 5c le haghaidh cúig bhonn airgid 1c nó le haghaidh trí bhonn airgid 1c agus bonn airgid 2c
 - díreoidh sé/sí aird na leanaí ar chaitheamh ama, mar shampla grianghraif díobh féin ina leanaí óga, ina mamailínigh agus ina leanaí a chur i gcomparáid lena chéile, súgradh le rudaí amhail seanfhóin, citil, raidiúnna agus clóscríobhán
 - cuirfidh sé/sí a lán frapaí agus bréagán ar fáil chun airde, meáchan, fad agus toirt a thomhas, mar shampla téipeanna agus rialóirí chun a thomhas cá mhéad fabraice is gá le haghaidh ghúna na brídeoige, leantóirí, forcardaitheoirí, buicéid, spáda, spúnóga agus liacha chun clocha agus ithir a bhogadh ionas go mbeidh spás ann le haghaidh bóthar nua; cupáin, potaí, criathair, spúnóga, crúiscíní a úsáid chun rudaí a ardú, a dhoirteadh, orduithe a líonadh i mbeár súnna nó siopa caife, agus chun rudaí a chur i gcomparáid
- **cuideoidh sé/sí leis na leanaí cur lena bhfiosracht nádúrtha agus cuidiú leo iniúchadh agus tástáil a dhéanamh ar **athrú**:**
- cuideoidh sé/sí le leanaí ábhair a iniúchadh sa timpeallacht, mar shampla breathnú ar oighear ag leá laistigh agus lasmuigh, breathnú ar thimthriall shaol an fhroig trí chuariteanna rialta a thabhairt ar lochán sa cheantar
 - cuideoidh sé/sí le leanaí fás agus athrú a iniúchadh, mar shampla glasraí a fhás ó shíol nó im a dhéanamh, agus na príomhchéimeanna a thaifeadadh trí ghrianghraif a thógáil
 - breathnóidh sé/sí ar phlanda nó ar chrann le linn séasúir agus coinneoidh taifead de na hathruithe a tharlaíonn dó
 - piocfaidh agus úsáidfidh sé/sí bláthanna, torthaí agus glasraí
 - Coinneoidh sé/sí taifead ar athruithe ar an aimsir ó lá go lá agus ó sheachtain go seachtain
 - déanfaidh sé/sí scáileanna a thaifeadadh ag amanna éagsúla i rith an lae
 - coinneoidh sé/sí taifead d'athruithe ar locháinín le linn lae nó i gcaitheamh cúpla lá



- spreagfaidh sé/sí leanaí le triail a bhaint as dath, cruth, toise agus uigeacht chun **smaointe a léiriú:**
 - spreagfaidh sé/sí leanaí le dathanna agus uigeachtaí éagsúla a iniúchadh, mar shampla, *Cad iad na dathanna ba mhaith leat a úsáid i do phictiúr den trá? Cén fáth a dteastaíonn uait na dathanna seo a úsáid? An féidir leat aon rud a aimsiú sa leabhar gearrthóg ar féidir linn leon fionnaitheach a dhéanamh as? Oh, feicim anois gur an oíche atá ann, sin a chúis ar úsáid tú roinnt mhaith péint dhubh.*
 - cuideoidh sé/sí le leanaí machnamh ar an gcaoi a bhféadfadh siad úsáid a bhaint as cruth agus toise chun cabhrú leo a gcuid smaointe a léiriú, mar shampla, *Ní fheadair conas a léireoidh mé cé chomh mór rocach is a bhí an eilifint sa sú. Seans go bhféadfaimis corp níos mó a chur air, bainfimid triail as sin? Mmmm, d'fhéadfadh sé bheith deacair macasamhail dár sráidbhaile a dhéanamh. Cad a d'fhéadfaimis a úsáid a d'fhéachadh cosúil leis na siopaí atá againn anseo i mBaile an Ásaigh?*
- úsáidfídh sé/sí **siombailí** chun cuidiú le leanaí óga foghlaim óna dtimpeallacht agus úsáid a bhaint aisti:
 - úsáidfídh sé/sí lipéid a thaispeánann pictiúir nó siombailí chomh maith le scríbhneoireacht ar bhoscaí agus ar sheilfeanna, ionas gur féidir leis na leanaí a fheiceáil cá gcuirtear agus cá stóráiltear rudaí
 - cuirfidh sé/sí an gnáthamh laethúil agus seachtainiúil i láthair mar phictiúr, ionas go bhfeicfidh na leanaí cad é an chéad rud eile a tharlóidh, mar shampla pictiúr a dhéanamh de thraein agus gach carráiste ag léiriú lá éagsúil den tseachtain nó cuid éagsúil den lá, nó aghaidh an chloig a tharraingt le pointeoir atá saor le bogadh timpeall chun am na chéad ghníomhaíochta eile a thaispeáint
 - bainfidh sé/sí as féilire grafach chun a léiriú cé aige a mbeidh breithlá i ngach mí, agus cathain a tharlóidh imeachtaí speisialta – mar shampla cathain a thiocfaidh Daidí na Nollag
 - léireoidh sé/sí uimhreacha i gcomhthéacsanna suntasacha agus cinnteoidh go bhfeicfidh leanaí uimhreacha in aice le litreacha, mar shampla 2, a dó, **
 - cuirfidh sé/sí limistéir ar fáil áit ar féidir leis na leanaí rudaí a chomhaireamh agus lipéid a chur orthu leis an uimhir chomhfhreagrach agus limistéir áit ar féidir le leanaí a mbailiúcháin míreanna a thaispeáint – míreanna ar spéis leo iad a bhaineann le coincheap ar leith cosúil le mionbheithíoch, dath, carranna rásaíochta, banphrionsaí agus sióga, créatúir a bhíonn ag eitilt, busanna, uirlisí ceoil
- léireoidh sé/sí **próiseas na scríbhneoireachta** agus cuideoidh le leanaí óga a n-eispéiris agus a smaointe a thaifeadadh :
 - Déanfaidh sé/sí leabhair ghearrthóg ag baint úsáide as líníochtaí, grianghraif nó pictiúir na leanaí, mar shampla na hainmhithe a chonaic siad ag an sorcas nó na nithe a rinne siad sa súgradh samhlaíoch nó nithe a rinne siad nuair a bhí siad ar saoire, nó an dráma a rinne siad sa chúinne súgartha, nó an obair a rinne siad sa ghairdín
 - scríobhfaidh sé/sí cur síos nó fortheideal faoi bhun líníochtaí nó péintéireachtaí na leanaí ag baint úsáide as focail na leanaí féin (ag feidhmiú mar scríobhaí dóibh) agus léifidh é do na leanaí, mar shampla, *Seo an leon a chonaiceamar sa sú. Chuir sé eagla orainn nuair a lig sé búir as!*

- cuideoidh sé/sí leis na leanaí a dteachtaireachtaí féin a scríobh ag baint úsáide as litriú 'a chumann siad féin' agus é seo a roinnt leis na leanaí eile
- cuirfidh sé/sí am agus spás ar fáil le haghaidh na leanaí ionas gur féidir leo iniúchadh a dhéanamh ar an aistriú chuig scríbhneoireacht choinbhinsiúnach trí mheán na líníochtaí, scríobh le linn súgartha samhlaíoch, litriú féinchumtha a úsáid, ach teagasc foirmiúil neamhchuí a sheachaint
- tabharfaidh sé/sí sampla d'úsáid leabhar agus TFC chun eolas a bhailiú, mar shampla féachaint ar amchlár na traenach agus oideas a leanúint, ticéid a chur in áirithe, réamhaisnéis na haimsire a sheiceáil, téacs nó ríomhphost a sheoladh a dheachtaigh na leanaí chuig gaol nó cara leo agus an freagra a léamh amach, clár próiseála focal a úsáid chun fortheidil, lipéid, scéalta, litreacha agus cártaí a scríobh nó a chur i gcló.

